

KOHLBERG'IN AHLAK KURAMI

Kohlberg'i Ahlak kuramı geliştirme sürecine iten faktörleri daha yakından görebilmek için Onun biyografisine de kısaca bakmak önemlidir.

Lawrence Kohlberg (1927-1987)

Lawrence Kohlberg 1927 yılında 4 kardeşin en küçüğü olarak New York'da dünyaya geldi. Örnek aldığı kişilerin aksine kendisini en yüksek ahlaki basamağa uygun bir örnek olarak görmedi. Ancak yaşamını evrensel adalet arayışına adanmıştı. Ona göre gelişim içinde bulunan bütün insanlar böyle bir arayış ile meşguldür.

"Arayışım lise yıllarımda 1945'te başladı. Lise çağlarında çiğnediğim yatılı okul kuralları benim için keyfi konmuş, değişmez gelenek kuralları anlamında idi, bu kurallar adalet ya da hukuku, genelin iyiliğini korumaktan uzaktı. İçki, sigara, kızlar bölümünü ziyaret gibi kuralları çiğnemekten ikazlar almıştım. Bir öğretmenim Dostoyovski'nin Karamasov Kardeşlerini önerdi. Oradaki ahlakî sorular beni çok etkiledi. Özellikle kardeş İvan'ın dinî ve ahlakî soruları. Bu sorulara cevap bulamıyordum ve gerçek yaşamı tanımam gerektiğine karar verdim. Gerçek yaşam benim için arkadaşlarla yaz etkinlikleri düzenlemekte, köy çiftliklerinde, cadde inşaatında, uçak fabrikasında çalışmaktı."

Bunların sonunda Kohlberg etik görecelilik (rölativizm) konusunu sorgulamaya başladı: Evrensel bir ahlak var mıdır, yoksa bütün ahlaki kararlar göreceli midir yani ahlak, kültürel, kişisel ve duygusal eğilimlere mi bağlıdır?

Liseyi bitirdikten sonra 1945 sonbaharında bir grup Yahudi mülteciyi illegal olarak ücret almadan Avrupa'dan Filistin'e götürme görevini üstlendi. Bu esnada İngilizler tarafından Kıbrıs'ta tutuklandı. Bir İsrail organizasyonu yardımıyla oradan ayrıldı ve Filistin'e geldi. Burada bir süre yaşadıkten sonra yanlış evraklar düzenletip Amerika'ya döndü.

1948 yılında Chicago Üniversitesine kayıt oldu, normalin üstündeki başarısı ile bir yılda Bachelorya derecesi alarak, klinik psikolog olmak amacıyla üniversite eğitimine başladı. Felsefe ve psikolojide ahlak konusu ilgisini çekiyordu. Bu konulara yoğunlaştı. Lise çağlarından itibaren ilgilendiği adalet ve adaletsizlik konularında çalışmak istiyordu. Ancak bu konuda çalışmanın en iyi yolunun, klinik psikolog olarak tek tek vakalarla çalışarak mı yoksa hukukçu olarak daha geniş gruplarla sosyal davranışlar üzerinde çalışarak mı olacağı konusunda kararsızlık yaşıyordu.

Sonunda klinik psikolojiye karar verdi ve Bruno Bettelheim ile psikoanaliz ve Carl Rogers ile hümanist psikoloji ve Jacob Gewirtz'de davranışçılık eğitimine

başladı. Diğer yandan da Jean Piaget, James Mark Baldwin ve George Herbert Mead'ın yazılarını okuyor ve onlardan giderek daha fazla etkileniyordu.

Aldığı klinik eğitimlerde hastaların ahlaki problemleri ve kurumların yapısındaki adalete ilişkin problemler hakkında yeterince yanıt bulamadığını düşünmeye başladı. Kendisine başhekimliği şikâyet eden paranoid bir hastanın bu konuşmasını duyan başhekimin hastaya elektroşok verdiğini gözlemledikten sonra da enerjisini başka bir alanda kullanması gerektiğini düşündü ve iki yıldır çalıştığı bu psikiyatri kliniğini terk etti.

1955 yılında 10-16 yaşındaki gençlerde ahlak gelişimini incelediği doktora tezine başladı. Bireyin gelişimi klinik teorilerde büyük bir anlam ifade etmesine rağmen, çocukların "ahlak gelişimi" konusu, Kohlberg 1955'te doktora tezi araştırmalarına başladığında çok az araştırılmış bir konuydu.

Ahlaki yargı araştırmalarının ve ahlaki yargı yeteneğinin gelişiminin araştırma piyasasında belli bir yeri yoktu, Brown ve Herrnstein'in 1975'te bu durumu şöyle tespit etmektedirler:

"Kohlberg ahlakî yargı araştırmalarına başladığında, bu konu onu Amerikan psikoloji dünyasında garipsenen biri yaptı. Ahlak kelimesi dahi her şeye hayır diyen, yasaklayıcı bir anlayışı ifade eden negatif bir kelime olarak anlaşılıyordu. Sosyal bilimciler, kelimenin esas olarak cinsellik ve lanet okunan içgüdülerin zapt edilmesi ve kamçı fonksiyonu anlamında kullanıldığı bir zamana nostaljiyi hiçbir şekilde muhafaza etmiyorlardı.

Modernlerden hiç kimse, psikoanalistler, davranışçılar, kültür antropologları, güvenilir sosyal bilimciler böyle bir kelimeyi kullanamazlardı. Nihâî olarak insanın çok önemli bir boyutunu oluşturan bir konuda, akademik ilgiyi derinleştirmek için Kohlberg'in ne yaptığına dair uygun bir izlenim kazanabilmek onun hangi akımlara karşı hareket ettiği hakkında bir fikre sahip olmakla mümkün olabilir.

Süreç olarak değerlendirildiğinde ahlakî yargı, davranış bilimcilerin en azından profesyonel fonksiyonlarında asla ilgi göstermeyecekleri bir fenomendi. Tutum, alışkanlık, norm, değer gibi kavramlar, daha objektif göründükleri için tercih ediliyorlardı. Davranış bilimciler araştırmalarında kendi değerlerinin karışmaması için çok itinalı idiler, her ne kadar genellikle karşıyor olsa da ayrıca neredeyse bütün davranış bilimciler kültürel rölativizm konusunda ikna olmuşlardı. Antropologlar sürekli, bir toplumda iyi olanın bir başka toplumda kötü olabileceği konusunu gözlemliyorlardı. Genelde savunulan pozisyon, normların, geleneklerin, değerlerin ve tutumların kültürden kültüre değiştiği ve belli bir yaşam biçiminin tercih edilmesi için gerçek ortak bir temelin olamayacağı şeklinde idi."

1958 yılında tezini bitirdi ve ilk defa basamaklar modelini tanıttı. Bundan sonra ahlak konusu yaşamının sonuna kadar temel çalışma alanı oldu. Fakat bunun yanında cinsiyet rolleri gelişimi, sosyalleşme, egosantrik dil, ben/ego gelişimi, zihinsel sağlığın tanısı, özdeşleşme ve imitasyon (taklit) konularında da çalıştı ve birçok yeni araştırmaya ilham veren, yeni araştırma alanlarının kapısını açan araştırmalar ve yayınlar yaptı.

Doktora tezinden sonra Yale Üniversitesi'nde (1959-1962) ve Chicago Üniversitesi'nde (1962-1968) dersler verdi. 1968 yılında Harvard Üniversitesi'nde eğitim bilimi ve sosyal psikoloji profesörü oldu. Burada ahlak gelişimi araştırmaları için bir grup oluşturdu ve Ahlak Eğitimi Merkezi kurdu. Ahlak gelişimini destekleyecek "Adil Toplum (Just Community Programs)" adında yeni bir okul modeli oluşturdu ve bu modeli okullarda ve hapishanelerde uyguladı. 1971 yılında Belize'deki bir araştırma seyahati sırasında bir parazitten hastalandı ve bu hastalık nedeniyle 17 Ocak 1987'deki ölümüne kadar dayanılmaz acılarla yaşadı.

Kohlberg, ahlaki gelişim kuramında, ahlaki yargının insan yaşamındaki işlevi çerçevesinde incelenmesi gerektiğini vurgular. Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramı, Piaget'nin kuramının yeniden incelenmesi, yeniden adlandırılmasıdır. Kohlberg de Piaget gibi çocuk ve yetişkinlerin belirli durumlarda davranışları nasıl yorumladıklarını incelemiştir. Piaget ahlaki gelişimi bir inşa süreci; Kohlberg ise evrensel ahlaki ilkelerin keşif süreci olarak görmektedir. Ayrıca Piaget, anlattığı öykülerde eylem ve düşünce arasında bir ayrım gözetmezken, Kohlberg deneğin zihnindeki çatışmaları anlamaya yönelik hipotetik öyküler anlatmaktadır. Bu amaçla çocukların ve yetişkinlerin ahlaki ikilemlerini kapsayan belli durumlar vererek onlara bu durumlarda nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak çalışmalarını yürütmüştür.

Kohlberg, değişik yaş grupları ve sosyoekonomik düzeylerdeki bireylere değişik öyküler verdikten sonra öyküde anlatılan durum ile ilgili karar vermelerini ister. Verilen kararın doğru ya da yanlış olması önemli değildir. Önemli olan bireyin öyküde anlatılan soruna çözüm bulurken kullandığı gerekçeler ve yaptığı değerlendirmelerdir

Kohlberg, daha sonra aldığı cevapları sınıflayarak, bireylerin 6 yargı aşaması geçirdiklerini belirtmektedir. Bu 6 aşama ise 3 dönem içinde yer almaktadır. Bu üç dönem, çocuk ya da yetişkinin "ahlaki davranış" ya da "doğru olarak neyi algıladığını ve bunu nasıl belirlediği"ne göre sıralanmıştır. Diğer dönem kuramlarında olduğu gibi, her bir dönem, kendinden öncekine dayanmakta

kendinden sonraki döneme ise temel oluşturmaktadır. Aynı kişi, aynı durum, aynı zaman ve durumlarda bir aşamada davranış gösterirken bir başka zaman ve durumda da başka bir aşamada davranış gösterebilmektedir.

Kohlberg'in Ahlak Kuramı, J. Piaget ve J. Dewey'in görüşlerinden yola çıkarak ortaya konmuş en kapsamlı Ahlak Kuramı olarak geçerliliğini sürdürmektedir ve en son halini 1987 yılında almıştır.

Öncelikle Kurama göre Ahlaki Düzey/Evreler bulunmaktadır. Bu "Düzey/Evre"ler her ne kadar "Yaş" ile bağıntılanmışsa da ait oldukları yaşlar dışında da görülebilmektedir. Mesela ilk dönem ilerlemiş yaşlara rağmen görülebilmektedir. Ya da en son belirteceğimiz iki dönem ise yaşı ne olursa olsun çoğu insanda görülememektedir. Yani aynı zamanda bu dönemler kişiler arası farklılıklar da sergilemektedir. Her dönem iki alt dönemden oluşmaktadır.

- **Gelenek Öncesi Düzey Değerleri GÖD (4-9 yaş)**

Dışa bağımlı dönemdir, birey kendi gereksinimlerini karşılamayı ister. Olayları sonuçlarına göre değerlendirir. Cezadan kaçınır, ödül getiren davranış iyi, ceza getiren davranış kötüdür. Bencil güdülere doyum aranmaktadır yani "tatmin" ön plandadır. Eğitim ve sosyo-kültürel açıdan geri kalmış ülkelerin bireylerinin çoğunluğu bu durumdadır. "Ben Merkezci" düşünme biçimi en temel özelliktir. İnsanlar sadece birer nesnedir.

GÖD 1. Dönem: İtaat ve Ceza => Birey kendisi için vardır. Kurallar neyi gerektiriyorsa ve otorite neyi istiyorsa öyle davranmak gerekir. Uygun davranış cezayı gerektirir. Otoriteye mutlak uyum söz konusudur ve otoritenin görüşü kendi görüşüdür. Fiziksel sonuç önemlidir. Ceza ve Ödül önemlidir. Otorite yok ise veya fırsat bulunduğu yasak davranışı yaparlar. Davranışın sonucuna göre yargıda bulunulur. Kuvvetli olan kazanır düşüncesi vardır. Başka bireylerin tercihleri dikkate alınmaz.

GÖD 2. Dönem: Saf Çıkarıcı/Araçsal Amaç => Bireyci ve karşılıklı çıkar dayalı ilişkiler görülür. Doğru olan, insanların ihtiyaçlarını karşılayan karşılıklı alışveriştir ve alışveriş adil olmalıdır. Bireyin kendi istek ve ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir. İhtiyacı karşılayan ve ödül getiren (çıkar) davranışlar doğrudur, kurallara ödüle ulaşmak için uyar. "Ne kadar verirsem, o kadar almalıyım" düşüncesi hâkimdir. Çıkarıcılık egemendir. "Benim için yap, ben de senin için yapayım", "göze göz, dişe diş", "kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez" anlayışı hâkimdir.

Kurallara ihtiyacı karşıladığı sürece uyulur. *“Polis beni koruyorsa vergimi veririm”, “Devlet bana iş vermiyorsa niye askere gideyim”* düşünceleri görülür. Birey başka birisine yardım ettiğinde *“İleride benim de ona işim düşer”* şeklinde düşünür ve *“sevgi”* anlayışı buna dayanır.

- Geleneksel Düzey Değerleri GD (10-20 yaş)

Toplumsal beklentiler ve geleneksel kurallar belirleyicidir. Ahlaki değerler kişiler arası ilişkilerdeki karşılıklı beklentiler çerçevesinde gerçekleşir. Başka kişilerin, grupların görüşleri ve gereksinimleri dikkate alınır. Seçilen ya da kendisini ait hissettiği grubun görüşleri ve gereksinimleri doğrudur. Birey grubun beklentilerine, kararlarına ve görüşlerine uyar. Geleneksel kurallar benimsenir.

Davranışın toplum düzenine etkisi düşünülür. Otoritenin (önderin, grubun, toplumun) kuralları ve yargıları *“içselleştirilir”* ancak sorgulanmaz. Duygudaşlık/empati gelişir, birey başkalarının duygularını, düşüncelerini dikkate alarak onların gözünden dünyaya bakmaya çalışır ancak bu Duygudaşlık/empati, *“gözünden bakılmaya çalışılan”* kimseleri kabullenme yönündedir, *“onlar gibi olma”* eğilimindedir. Sosyal düzenin korunması ve desteklenmesi, kurum ve gruplarla özdeşleşmek önemlidir. Çocuk için ailesinin, grubunun ve ulusunun beklentileri her şeyden daha önemlidir.

GD 3. Dönem: Bağlılık/Kişiler Arası Uyum/Bizlik =>

Karşılıklı kişiler arası beklentiler davranışlara yön verir. Birey kendisini diğer insanların yerine koyarak onların beklentilerine uygun davranır. Kurallara uymak ve iyi insan olmak *“Altın Kural”*dır. İyi bir vatandaş askere gitmeli ve vergi ödemelidir. İyi olmak, kurallara uymak, başkalarıyla ilgilenmek, dürüst ve güvenilir olmak söz konusudur. Birey; kendisinden beklenen roller/davranışları gerçekleştirdiği takdirde *“iyi”* olacağını düşünür. Birey *“iyi anne”, “iyi baba”, “iyi çocuk”* olma özelliklerine uymalıdır. Başkalarının görüşü ve toplumsal/sosyal kabulü önemlidir. Başkalarına karşı düşünceli davranarak aynı şeyi onlardan da bekler. Çevresinden onay almak ve takdir edilmek ister. En temel güdü *“grup tarafından kabul edilmek”*tir.

GD 4. Dönem: Yasa ve Düzen Eğilimi =>

Sosyal sistemi sürdürme ve vicdan evresidir.

Doğru olan bireyin temel ihtiyaçlarını karşılaması, toplumsal düzeni korumak ve toplumun ve grubun refahı doğrultusunda davranmaktır. Kanunlar sosyal düzenin sürekliliğini kazandığı, bireylerin sosyal çıkarlarıyla çelişmediği sürece korunur. Temel güdü; makro dizgede/sistemde toplumsal düzeni, Mezo dizgede/sistemde grubun, arkadaş çevresinin veya iş çevresinin düzenini, sürekliliğini ve faydalığını korumaktır. Kurallar varsa herkes uymak zorundadır.

- Gelenek Ötesi Düzey Değerleri (15/20 + yaşlar)

İnsan haklarının gözetildiği ve evrensel değerlerin benimsendiği dönemdir. Kişi toplumu aşmış, üst düzey bir kişiliğe sahip olmuştur. Bu düzeye toplumun az bir kesimi ulaşabilmektedir. Kişisel seçimler, bireyin belirlediği ilkeler temelinde, bireysel yargılara göre yapılır.

5. Dönem: Sosyal Anlaşmalara ve Yasalara Uyma Eğilimi =>

Bireysel farklılıklar gözetilir ve “doğal karşılanır”.

Her birey kendi tercihini yapma hakkına sahiptir. Doğru olan; toplumun temel hak ve değerlerini, grubun kanunları ile çelişse de korumaktır. İnsanların farklı düşünce ve değerleri taşıyabileceklerini bilerek, bu göreceli değerleri korumaktır. Yasalara; insanların anlaştığı ortak bir anlaşma olduğu için uymak gereklidir diye düşünür. Bu döneme ulaşmış bir kişi “toplumun üstünde bir bakış açısına” ulaşmış demektir. Davranışların toplumun yasal kurallarına ve normlarına, ahlaki değerlerine, insanlar arası uyuma uygun olması esastır. Yasalar toplum yararına çoğunluk tarafından konulmalıdır ve toplum yararına uygun olmayan kurallar demokratik yollarla değiştirilmelidir. Bireyler bir arada yaşamının gerektirdiği kurallara ve davranış eğilimlerine uymayı toplumsal bir uzlaşma/sözleşme olarak kabul ederler.

6. Dönem: Evrensel Ahlak İlkesi =>

Birey “tüm insanlar eşittir” düşüncesine sahiptir. İnsan Hakları ve Evrensel değerler temel ölçüttür. Hak, Adalet, Özgürlük kavramları çerçevesinde doğru

ve yanlışları birey belirler. “İyilik yap denize at, balık bilmese halik bilir” görüşü vardır. Her koşul ve planda “İnsan” ön plandadır. Kişiler karşısında “Sorumluluk” ve bu sorumluluklara uyma, yerine getirme ve sadık olma ön plandadır.

Kohlberg’in kullandığı problem durumlarından (ahlaki ikilemlerden) en iyi bilinen örnek

Örnek Durum:

Heinz Dilemması

Avrupa’da bir kadın, az görülen kanser hastalığının bir türü nedeniyle ölmek üzeredir. Bu kentte bulunan bir eczacı onu kurtarabilecek ilacı bulmuştur. Ancak ilaç için 2000 dolar istemektedir. Bu fiyat, ilacın maliyetinin 10 katıdır. Hasta kadının kocası Heinz herkesten borç alarak ancak 1000 dolar toplayabilir. Heinz, eczacıya karısının ölmek üzere olduğunu söyleyerek ilacı biraz ucuza satmasını ya da daha sonra kalanını ödemesine izin vermesini ister. Eczacı: “Bu ilacı ben buldum ve para kazanmak istiyorum” diyerek teklifini geri çevirir. Bunun üzerine Heinz, eczaneye gizlice girip ilacı çalar. Bu durumda hasta kadının eşi ne yapmalıdır? Neden?

Gelenek Öncesi Düzey

- 1. aşama - İtaat ve Ceza Yönelimi

Cevap; hayır çalmamalıdır çünkü hırsızlık kötü bir şeydir ve kurallar, polisler ve hakimler onu cezalandırır veya evet çalmalıdır çünkü çalmazsa karısı başının etini yer şeklinde olabilir.

Bu devrede davranışın sonuçları, o davranışın iyi ya da kötü olduğunu tayin eder. Bir davranış cezalandırılıyorsa kötü, cezalandırılmıyorsa iyidir. Cezadan kurtulmak ve yetkiye karşı tam riayet kendi başına değerlidir. Çocuk için büyüklerin sözünden çıkmamak önemlidir, çünkü onlar büyük ve güçlüdür. Başın derde girmemesi önemlidir. Ahlak gelişiminin bu evresindeki bir öğrenci yakalanmadığı sürece kopya çekmeyi doğal bir davranış olarak değerlendirir.

Yine bu evredeki bir vergi sorumlusu cezalandırılmaktan kaçındığı için vergisini ödemekte olabilir. Bu ahlaki gelişimin evresinde olan bireyler, davranışları, davranışların fiziksel sonuçlarına göre değerlendirir. Yani 5.000.000 TL vergi kaçıran bir sorumlunun cezası, 1.000.000 TL kaçırandan fazla olmalıdır.

- 2. aşama - Çıkara Dayalı Alış Veriş Yönelimi

Cevap; eğer karısını seviyorsa çalmalıdır ama eğer başka biriyle evlenmek istiyorsa çalmasına gerek yoktur veya doktorlar, bilim insanları bu ilacı bulmak için o kadar yıllarını harcadı, o yüzden çalması hiç de adil değildir şeklinde olabilir.

Bu dönemde “doğru” olan şey, diğer insanların ihtiyaçlarını da dikkate alan, somut ve adil karşılıklı alışveriştir. Bu evredeki kişi “ne kadar verirsem o kadar almalıyım” şeklinde bir yargıya sahiptir. Diğer yandan kurallara; kurallar kişinin ihtiyaçlarını karşıladığı sürece uyulur. Bu evredeki bireyin düşüncesine göre kişinin kendi çıkarları ve ihtiyaçları neyi gerektiriyorsa o şekilde davranması gerekir. Bu hak diğer insanlar için de geçerlidir. Diğer insanlarla ilişkilerimizde bu karşılıklı çıkarları gözetmemiz gerekir. Alışverişin adil olması gerekir. Birisi diğerinden fazla veriyor ya da alıyorsa bu yanlış bir durumdur.

Geleneksel Düzey

- 1. aşama - İyi Çocuk Yönelimi

Cevap, Heinz iyi bir insan olduğu için karısını kurtarmak istemektedir. ilacın mucidi ise para karşılığında insanları ölüme terk etmektedir şeklinde olabilir.

Bu devrede iyi davranış, başkalarını memnun eden, onlara yardımcı olan ya da onlar tarafından takdir edilen davranıştır. Yaygın davranış normlarına uyma ön plandadır. Davranış niyete göre değerlendirilir. ‘İyi niyetli olmak’ önem kazanır. Heinz'ın bütün bir toplum tarafından haklı görüleceğine dair bir inanç veya "kim olsa aynı şeyi yapardı" şeklinde bir mantık bulunur.

- 2. aşama - Kanun ve Düzen Yönelimi

Cevap, çalmamalıdır çünkü hırsızlık kanunlara aykırıdır ve Heinz karısı ölecek olsa bile bu kuralı delmemelidir, Heinz'ın niyeti iyi bile olsa; ya herkes iyi niyetliyim diyerek hırsızlık yapsaydı toplumun hali nasıl olurdu şeklinde olabilir.

Bu devrede önemli olan, başkalarını memnun edecek davranışlarda bulunmak değil, yerleşmiş kurallar ve sosyal düzeni korumaktır. Doğru davranış, görevini yapmak, otoriteye saygı göstermek, kural ve yasalara uymaktır. Kurulu sosyal düzen eleştirilmeden kabul edilir. Kurallara uymanın nedeni, toplumsal düzenin korunmasıdır. Bunun için de bazı durumlar vicdani değerlerle çatışsa bile, sistem korunmalıdır.

Gelenek Ötesi Özerk Düzey

- 1. aşama - Sosyal Anlaşmalar ve Kişisel Haklar Yönelimi

Cevap, çalmalıdır çünkü karısının yaşama hakkı ilacın mucidinin para kaybindan daha önemlidir şeklinde olabilir.

Bu aşamada daha evrensel bazı değerler olduğu ve kanunlar ile bu değerler çakıştığında kanunların esnemesi gerektiği savunulabilir. Kanunların gerekliliği ile birlikte, "yaşama hakkının mülkiyet hakkından daha önemli olması" gibi bir cevaptır burada soruya verilen cevap. Bu cevabı verenler, kuralların şartlara göre esneyebilir olması gerektiğini ve tek bir doğru cevabın olmadığını savunurlar. Tek bir toplumun -yasanın- doğru kabul ettiklerinden çok, yaşam hakkı gibi daha genel kavramların önceliğini savunurlar. Yaşama, özgürlük gibi temel insan hak ve özgürlüklerinin, çoğunluğun görüşüne ters düşse bile korunması önemli olmaktadır.

Yasalara, üzerinde çoğunluğun anlaştığı toplumsal bir anlaşma olduğu için uymak gerekir. Bu düzeydeki ahlak gelişimine göre çoğunluk anlaşarak, azınlıkta kalanların temel haklarına zarar verecek kanunlar yapamazlar. Bunun için, yasalar kılı kırk yararak hazırlanmalıdır. Temel hakları çiğneyen anlaşmalar ahlak açısından taraflar isteyerek girmiş olsalar bile geçersizdir. Örneğin insanın sömürülmesi ve kölelik sistemi taraflar arasında anlaşma olsa bile kabul edilemez.

- 2. aşama - Evrensel Ahlak İlkeleri Yönelimi

Bu aşamada cevap veren kişi kendini hikâyedeki herkesin yerine koyar ve ona göre cevap verir. Hırsızlık durumunda mağdur olan mucit de Heinz'ın ve karısının yerine kendini koyacağından yaşama hakkına saygı duyacaktır. Bu en yüksek aşamada doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, kişinin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlanır. Bu

ilkeler somut ahlak kuralları olmayıp genel soyut ilkelerdir. Bunlar, evrensel adalet ilkelerini, insan haklarını ve insana saygıyı içerebilirler.

Özetle;

- 1. Düzey cevapları:** (Güdülemeler ve gereksinme sonuçları göz önüne alınmaksızın, davranış fiziksel zararla ölçülüyor.)

Evet: İlacı çalmalı. İlacı almak aslında kötü bir şey değil. İlaç için baştan para vermeyi de denedi zaten aslında çaldığı ilaç 2.000 dolar değil, 200 dolarlık.

Hayır: İlacı çalmamalı. Büyük bir suç. İzin almadı, zorla eczaneye girdi. Çok pahalı bir ilacı çalıp eczaneye de kapıyı vs. kırıp girerek çok zarara yol açtı.

- 2. Düzey cevapları:** (Davranış güdüye ve davranışı yapan kişiye göre değerlendiriliyor. Bir davranış eğer "iyi", özgeci (diğerkam) bir güdüye dayanıyor ya da böyle bir kişi tarafından yapılıyorsa, iyidir, bunun tersi ise kötüdür.

Evet: İlacı çalmalı. İyi bir kocanın yapması doğal olan bir şeyi yaptı. Karısını sevdiği için yaptığı bir şeyden dolayı onu suçlayamazsınız. Eğer karısını kurtaracak kadar sevmeseydi o zaman suçlanırdı.

Hayır: Çalmamalı. Karısı ölürse, Heinz suçlanamaz. Yasal yollarla yapabileceği her şeyi karısını sevmediği ya da kalpsiz olduğu için yapmamış değil. Bencil ve kalpsiz olan eczacıdır.

- 3. Düzey cevapları:** (İyi niyet, bir davranışı doğru ya da yanlış yapmaz. Ancak bir davranış, kişisel olarak seçilmiş ilkelere dayanıyorsa yanlış olamaz. Kurallara uymamak aslında doğru bir davranış olabilir, fakat bu sadece kuraldan sapma ile bir ahlâk ilkesine kesinlikle ters düşme arasındaki bir tercih durumunda söz konusudur. Ahlâk ilkelerinin de yasal kurallar kadar hatta daha fazla önemi olduğuna inanılır.

Evet: Bu durum Heinz'i çalmakla karısını ölüme terk etmek arasında bir tercihe zorlamaktadır. Bir tercih yapılması zorunlu

olduğu zaman almak ahlâken doğrudur. İnsan hayatını koruma ve ona saygı gösterme ilkesine dayanarak hareket etmesi gerekir.

Hayır: Heinz, karısı kadar ilaca ihtiyaç duyan başka insanlar da olup olmadığı konusunda bir karar almak durumundadır. Heinz karısına karşı duyduğu hislerine göre değil, söz konusu olabilecek bütün insanların hayatının değerini göz önüne alarak hareket etmelidir.

Kohlberg Eleştirisi

Kohlberg'e göre ahlak gelişimi bu sıralamada oluşur, çünkü her devrede bir önceki devrede erişilen ahlak gelişiminin bir sentezinin yapılması ve onun ilerisine erişilmesi gerçekleşir. Ancak, her birey 6. devreye kadar çıkamayabilir. Hatta Kohlberg'in araştırmalarına göre yetişkin bireylerin çoğu 4. devrede kalır. Kohlberg'e yapılan eleştiriler genel olarak yönteminin ve bulgularının yeterince bilimsel olmaması ve özellikle de bireysel ahlak anlayışını temsil eden postconventional aşamaların empoze edilmesinin toplum için tehlikeli olabileceği şeklindedir.

Culturally biased denilen kültürlerarası farklılıklara açık olmaması da bir diğer eleştiridir. Cinsiyetler arası farklı sonuçlar çıkabilmesi de sex-biased görülmesine neden olmuştur. Bazen insanların söyledikleri ile yaptıkları farklılık gösterebilir. Ayrıca farklı dönemlerde bulunan birçok kişi, benzer şekilde davranabilmekte ya da aynı dönemde bulunan birçok kişi farklı davranmaktadır.

Kim Haklı?

Derste Tartışmak Üzere...

Aileniz ile birlikte televizyonda akşam haberlerini izlediğinizi düşünün. Spiker küçük bir bakkal dükkânının soyulduğunu haber veriyor. Altı çocuklu işsiz bir baba olan hırsız, yazar kasadan paraları alarak kaçmıştır, yaşlı bakkal tezgâhın altındaki tabancasına uzanmış ve hırsızı sırtından vurmuştur. Hırsızın durumu ciddidir ve büyük olasılıkla felçli olarak yaşamını sürdürecektir. Polis dükkân sahibini silah ruhsatı olmadığı için tutuklamıştır; hırsız da kendisini vurduğu için bakkaldan davacıdır.

Eşiniz, “korkunç bir şey, bunu nasıl yapabilir?” der. Yeni yetme oğlunuz, “o sadece kendini korumaya çalışıyordu” der. Eşiniz, “bunu demek istemiyorum” diye yanıtlar, “demek istiyorum ki, bu dolandırıcı herif o zavallı yaşlı adamdan davacı olmayı nasıl düşünebilir ve işin içinden sıyrılabilir?” Kızınız “ama der, onun silahı bile yoktu ve bu adam onu bakmadığı sırada arkasından vurdu”. Siz atılırsınız: “Evet, ama bir insan sırf işsiz olduğu için çalma hakkını kazanmaz. Yaşlı adam da herkes gibi kendini ve malını koruma hakkına sahiptir”. Kardeşiniz söze karışır: “İkisi de haksızdı ve hak ettikleri başlarına geliyor. Hırsız ölüyor, bakkal da hapsi boyluyor.” Ama der anneniz, “bakkalın ahlaki açıdan haklı olduğunu düşünüyorum.”